

ghescreuene int iaer anno 1586 den 24 van august | verliesen en willic in gheender wijsen want sonder verliesen es mijn dyuise anna herbaut | marija alhopende vrese ick (op f. 135v komt dezelfde lijfspreuk voor). Anna Herbaut (He(i)rbaudt, Herbauts) ondertekende in 1577 als zuster van het Sint-Jorishospitaal te Herzele een verslag van een onderzoek over een vermeende verhouding van de parochiegeestelijkheid met een hospitaalzuster. Van 1619/20 tot 1626 was zij de prioeres van de gasthuiszusters van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal te Aalst; op dat ogenblik geraakte het gasthuis van Herzele geleidelijk aan in verval¹⁶. Maria Herbaut, die zeer waarschijnlijk haar zuster was, leefde tot in 1634¹⁷. Uit de voornoemde verschrijving van de kopiïste mag men wellicht afleiden dat zij als hospitaalzuster te Herzele reeds contacten had met het Aalsterse gasthuis. Latere bezitter: J. B. Vervliet († 1942), Antwerps volkskundige (ex-libris, waarschijnlijk dd. 1880, op het voorste dekblad)¹⁸.

Neerl. 8 (olim 13). GEBEDENBOEK. – Begin 16de eeuw.

INHOUD. – [1] F. 1r-13r *Hier beghint onser lieuer vrouwenhoet uut L artikelen* (Ave Maria inder ghedenckenisse dat si ontfangen wort sonder vleck in horre moederlichaem gheheilicht wort / vijftig geheimen van het rozenhoedje). [2] F. 13r-16r *Die artikelen opten rosen crans* (LELOUX, p. 199-200, nr. 3 sub 14d; LIEFTINCK, p. 207, Ltk. 356 sub f. 153). [3] F. 16r-17v *Dit sijn die .iij. aue marien daer sinte machtel maria mede gruete* (= Mechtildis van Hackeborn, o.cist. († 1299), Tria Maria pro felici fine, in Liber specialis gratiae, I, 47: O Alre heilichste maria een dochter des vaders een moeder des soens een brout des heilighen geest). [4] F. 17v-20v *Hier beghint dat gulden ghebet van onser lieuer vrouwen maria* (= Obsecro te domina sancta Maria, mater Dei, pietate plenissima, summi regis filia, mater gloriosissima: O Heilighe vrouwe maria moeder ende maghet vol alre goedertierenheit alre eerbaerste moeder / vgl. INDESTEGE, p. 215-217). [5] F. 20v-23v *Hier beghint dat alre soetste ghebet des heilighen sinte bernaerdus totter herten der heiligher maghet maria daer hi grote ghenade mede bi haer vant* (= Egbert van Schönau, o.s.b. († 1184), Loquor ad cor tuum Maria / LELOUX, p. 202, nr. 3 sub 14n). [6] F. 23v-25v *Een soet ghebet van onser vrouwen* (vertrouwing in de zonden / LELOUX, p. 203, nr. 3 sub 14s; LIEFTINCK, p. 204, Ltk. 354 sub f. 218). [7] F. 25v-29r *Hier beghinnen die xxij aue maria die onse lieue vrouwe haren deuoten dienre selue leerde* (O Gloriose soete maghet maria ic loue ende aenbede uwe alre heilichste oren daer ghi mede hoorde dattu die enghel gabriel die bootschap brochte: ledematen van Maria / vgl. ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebetb.*, p. 92, nr. 21 sub f. 245r). [8] F. 29r-32v *Dit sijn die venien van ons heren ledekijns voor die hoechtijt van kersmis ende beghinnen op sinte andriesdach* (LELOUX, p. 205-206, nr. 3 sub 15a). [9] F. 32v-33r *Item voor die mettenganc ter crebben mit deuocien mer spreect eerst tot*

¹⁶ M. DE BUYSSCHER, *Bijdrage tot de geschiedenis van Herzele, uitgegeven bij de viering van Herzele 1000 jaar*, Herzele, 1972, p. 355. J. ROEGIERS, *Het hospitaal van Onze Lieve Vrouw te Aalst*, I. *Kunstgewrochten en oude gedenkenissen*, Aalst, 1902, p. 111, p. 147 (verklaring van haar wapenspreuk), tgo. p. 150 (afbeelding van haar blazoen), p. VIII; II. *Inventaris der bijzonderste oorkonden van 1232 tot de XIXe eeuw versierd met de teekeningen der merkwaardigste zegels*, Aalst, 1903, p. 71, nr. 265.

¹⁷ J. ROEGIERS, *o.c.*, I, p. 111.

¹⁸ Een identiek en bovendien gedateerd ex-libris — het exemplaar in het handschrift is ongedateerd — is afgebeeld in *Exposition d'Exlibris 27-30 octobre 1900*, Catalogue, Anvers, Conférence du Jeune Barreau d'Anvers, 1900, tgo. p. 50. Over deze bibliofiel schreef K. C. P[EE]TRS], *In Memoriam J. B. Vervliet*, *Volkskunde*, 45 (n.r. 3), 1943, p. 97. — Met dank voor deze informatie aan de h. F. Lemmens (Deurne).

maria mit sinte bernaerdu die heilige leerre aldus (= Ps.-Anselmus, *Per te accessum habeam ad Filium tuum, o inventrix gratiae* / INDESTEGER, p. 201; LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15b; MEERTENS, VI, p. 91, nr. 20 sub 17; PARMENTIER, I, p. 99, nr. IV-34 sub 6). [10] F. 33r-40v *Gebeden tot het Kindje Jezus en Maria in de kersttijd*: f. 33v (LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15c), f. 34v (parafrase van het weesgegroet / LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15d), f. 35r (LELOUX, p. 206, nr. 13 sub 15e), f. 36r (LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15f), f. 36r (LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15g), f. 37r (LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15h), f. 38r (LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15i; PARMENTIER, I, p. 103, nr. IV-34 sub 14), f. 39r (LELOUX, p. 206, nr. 3 sub 15j), f. 40r *Mijn siel heeft di begeert inder nacht (aanhef van Jesaja 26,9?) Weest ghegruet alre scoenste ihesu schijn der vaderliker glorien (kroon van Jezus)*. [11] F. 40v-59r *Gebeden tot de engelen, heiligen, apostelen en martelaren*: f. 40v *Gloriose hoghe enghel sinte michiel des ouersten conincs bode du die biste een prince des hemelschen ridderscap*, f. 41r *H. Engelbewaarder* (ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebeth.*, p. 40, nr. 5 sub f. 182v), f. 42r *H. Catharina* (BOOT, p. 365 sub f. 157v; LELOUX, p. 211, nr. 3 sub 16s), f. 42v *H. Barbara* (BOOT, p. 365, f. 157r; LELOUX, p. 211, nr. 3 sub 16r), f. 44v *H. Maria Magdalena* (LELOUX, p. 212, nr. 3 sub 16w), f. 46r *H. Petrus* (LELOUX, p. 207, nr. 3 sub 16b), f. 46v *H. Andreas* (LELOUX, p. 207, nr. 3 sub 16c), f. 48v *H. Joannes de Evangelist* (LELOUX, p. 207, nr. 3 sub 16d; WEBBER, p. 496 sub f. 74r), f. 50v *H. Jorijs* (LELOUX, p. 209, nr. 3 sub 16i), f. 52r *H. Erasmus* (LELOUX, p. 208-209, nr. 3 sub 16h), f. 54r *HH. Tienduizend Martelaren* (LELOUX, p. 209, nr. 3 sub 16l), f. 56r *H. Augustinus* (LELOUX, p. 210, nr. 3 sub 16o), f. 57r *H. Franciscus (Sinte franciscus en ouertrat dat heilighe ewangelium in enen punte niet gheen dinc en was hem soeter dan xpristus iuc)*, f. 58v *Belijders en Alle Heiligen (Inder stat des heren daer luden stadeliken die orghelen)*. [12] F. 59r-63r *Gebeden voor de overledenen*: f. 59r *H. Ader (!) hebt lof ende danc alle des goet dat ghi ons gedaen hebt (na de consecratie / vgl. LELOUX, p. 214, nr. 3 sub 17f)*, f. 59v (LELOUX, p. 213, nr. 3 sub 17a), f. 61v (op het kerkhof / LELOUX, p. 215, nr. 13, sub 17j), f. 62r (gulden gebed / LELOUX, p. 214, nr. 3 sub 17e; LIEFTINCK, p. 153, Ltk. 322 sub f. 182). [13] F. 63r-65r *Dit sijn die vijf pater noster diemen lesen sel die .vij. sonnendagen in die vasten ende men machse oec alle dat iaer door lesen* (LELOUX, p. 213, nr. 3 sub 17d; LIEFTINCK, p. 35, Ltk. 222 sub f. 207 en p. 169, Ltk. 325 sub f. 299). [14] F. 65r-65v *Dit ghebet selt u lesen als ghi v penitencie ghelesen hebste* (LIEFTINCK, p. 142, Ltk. 317 sub f. 209' en p. 151, Ltk. 321 sub f. 43). [15] F. 65v *Dese iij ghebedekijns* (tekst ontbreekt.). [16] F. 66r-83v *Henricus Suso, Honderd Artikelen van de Passie* (rubriek en begin ontbreken, verspreid over de zeven weekdagen / bewerkte (?) redactie IVb volgens DOLCH, p. 75-76 op grond van de gedeeltelijke overeenkomst met INDESTEGER, p. 54-69). [17] F. 83v-94r *Dese beclaghing heeft ghemaect die heilige leerre sinte bernaerdu* (= Arnulf van Leuven, o.cist. (fl. 13de e.), *Salve meum salutare, salve ihesu care, cruci tuae me aptare: ledematen van Christus* / ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebeth.*, p. 35-36, nr. 3 sub f. 186r; BOOT, p. 336 sub f. 166r; INDESTEGER, p. 70-76; LIEFTINCK, p. 139, Ltk. 317 sub f. 24). [18] F. 94r-98v *Een schoen ghebet tot onsen lieuen heer* (ledematen van Christus / ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebeth.*, p. 70, nr. 13 sub f. 124v; LELOUX, p. 189, nr. 3 sub 4a). [19] F. 98v-111v *Dit sijn die ghebeden op die xv pater noster* (IN allen steden der heerlicheit ihesu xpriste benedie siele mijn den heer Ic dancke di heer ihesu xpriste van welcs ghenade ic bin dat ic bin). [20] F. 111v-114v *Dit sijn die vijf pater noster totten vijf wonden ons liefs heeren* (= Ps.-Clara van Assisi, *Laus et gloria sit tibi pro sanctissimo vulnere dextere* / LELOUX, p. 190-191, nr. 3 sub 6b). [21] F. 114v-117v *Een ghebet vanden soeten naem ihesus* (gebed van de H. Vincentius) / LELOUX, p. 194, nr. 3 sub 8h). [22] F. 117v-118r

Een deuoet ghebedekijn tot onsen lieue heer (O Heer ihesu xpriste des leuendighen gods soen door die grote bitterheid ende pijn die ghi leet an den cruce ende alre meest doe v siel scheidt van uwen lichaem so ontfermt mijnre sielen in haren wtganc ende ontfantse in uwer ghenaden ende leitse mit v in dat ewighe leuen Amen / MEERTENS, VI, p. 12, nr. 3 sub 13). [23] F. 118r-121v *Een schoen ghebet vander heiligher drieuoudicheit* (LIEFTINCK, p. 167, Ltk. 325 sub f. 167). [24] F. 121v-130r *Passiegebeden*: f. 121v (LIEFTINCK, p. 148, Ltk. 320 sub f. 105; MEERTENS, VI, p. 132, nr. 26 sub 15), f. 128r (MEERTENS, VI, p. 15, nr. 5 sub 5), f. 129r (= Precor te amantissime Domine Ihesu Christe propter illam eximiam caritatem / MEERTENS, VI, p. 20, nr. 6 sub 32). [25] F. 130r-130v *Dit selmen lesen tusschen sacrament ende den kelc ende is een goet ghebet voor den staet der heiligher kerken ende voor rust ende vrede des gemenen lants* (O vader der ontfermherticheit ende god alles troestes Ic bidde die oetmoedeliken dattu ontfermste dijns volcs). [26] F. 130v-131v *Een soet ghebet vanden troester den heiligen gheest* (Pinkster-sequens = waarschijnlijk Stephanus Langton († 1288), Veni sancte spiritus et emitte caelitus lucis tuae radium / LIEFTINCK, p. 104, Ltk. 289 sub f. 116 en p. 139, Ltk. 317 sub f. 46'). [27] F. 131v-132r *Een ghebet van onsen heer* (O heer ihesu xpriste des leuendighen gods soen wanttu ouermits dinen heilighen cruce ende wtstortinghe dijns heiligen bloets ontbonden hebste die banden onser sonden). [28] F. 132r-134r *Communiegebeden*: f. 132r vóór de H. Communie (= Ps.-Thomas van Aquino, Omnipotens sempiterna Deus, ecce ego indignus et miser peccator accedo ad sacramentum unigeniti Filii). f. 133r na de H. Communie (= Ps.-Thomas van Aquino, Gratias ago tibi domine sancte Pater omnipotens eterne Deus qui me indignum peccatorum satiare dignatus es). [29] F. 134r-134v *Dit selmen lesen als men gaet vorebi een cruc <i>fix* (= Domine Ihesu Christe per illam amaritudinem / ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebet.*, p. 39, nr. 4 sub f. 160r; MEERTENS, VI, p. 12, nr. 3 sub 13). [30] F. 134v-148v *Hier beghint dat auontmael ons heren des witten doenredaechs* (= Joh., 13-17 / MEERTENS, VI, p. 221, nr. 35 sub 80f). [31] F. 148v-156v *Hier beghint i <o> hannes passie opten goeden vridach* (= Joh. 18-19). [32] F. 156v-168r *Ledematen van Maria*: f. 156v gezamenlijk, f. 158v afzonderlijk (ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebet.*, p. 91, nr. 21 sub f. 211r). [33] F. 168r-169r *Men seit voor waer so wie dese grueten ... leest ... die en sel niet scheiden van aertrijc onse vrouwe en sel comen tot sinen lesten eynde ende een mensche selse ymmer eens des daghes lesen* (ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebet.*, p. 174, nr. 40 sub f. 97v). [34] F. 169r-179r *Hier beghint onser lieuer vrouwen mantel* (LELOUX, p. 199, nr. 3 sub 14c). [35] F. 179r-179v *Sinte augustijns ghebet ende het is seer goet ghelesen inder vre des doots* (ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebet.*, p. 57, nr. 8 sub f. 160v en p. 251, nr. 63 sub f. 6v; MEERTENS, VI, p. 223, nr. 36 sub 4). [36] F. 179v *Een deuoete gruetinge tot maria* (= Ps.-Bernardus, Ave Maria ancilla sanctae Trinitatis humillima / ACHTEN-KNAUS, *Dt.-Ndl. Gebet.*, p. 40, nr. 5 sub f. 181v).

BESCHR. – Papier; 179 + [1] bladen; blad en bladspiegel resp. 119 × 92 mm en 92 × 68 mm; één kolom; littera bastarda (één hand); begin 16de eeuw. Twee tot vier regels hoge rode initialen, met wit gehoogd en met penwerk tot in de rand versierd op f. 1r, 13r, 84r (blauw en paars), 114v, 118r, 148v, 158v, 169r. Negentiende-eeuwse kartonnen band met geel-zwart gespikkeld papier overplakt; rug uit donkerbruin geaderd papier en in zes velden verdeeld door goudgestempelde fileten; twee lederen schildjes met titel in gouddruk boven elkaar in het tweede rugveld: oorspronkelijk GEESTELICK | BOEKSKE op oranje-achtergrond en er bovenop GETIJDEN | BOEKJE | 15E EEUW; gele gespikkelde snee. Latere bezitter: Ant. de Nobele uit Brussel (mededeling van P. Grootens).

tegenover elkaar structureel en inhoudelijk verhouden, een verhouding die overeenstemt met de Latijnse vertaling, alsook welke de verschillen zijn (proloog, tijdstip waarop de artikelen dienen te worden gebeden). Zoals in Jordans' Latijnse vertaling wordt ook in deze overzetting Suso niet genoemd, maar omschreven als een "deuoet broeder vander prediker orden in sweden"; in de Latijnse vertaling staat *sueuia*, dat zowel Zwaben als Zweden (gebruikelijker *Suecia*) kan betekenen, wat bewijst dat de vertaler niet wist wie de auteur was. Deze vertaling verspreidde zich niet alleen in de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden, maar ook in het Duitse grensgebied. [F.H.]

F. HENDRICKX, *De Middelnederlandse handschriften van het Ruusbroecgenootschap te Antwerpen (Eerste deel)*, Miscellanea Neerlandica: opstellen voor Dr. Jan Deschamps ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag, o.l.v. E. Cockx-Indestege & F. Hendrickx, dl. 1, Leuven, 1987, p. 85-88 (met literatuuropgave). J. DESCHAMPS, *De Middelnederlandse vertalingen en bewerkingen van de "Hundert Betrachtungen und Begehungen" van Henricus Suso*, Spirituality Neerlandica: opstellen voor Dr. Albert Ampe S.J. hem door vakgenoten en vrienden aangeboden uit waardering voor zijn wetenschappelijk werk, o.l.v. E. Cockx-Indestege, J. Deschamps, F. Hendrickx & P. Verdeyen, Antwerpen, 1990, p. (212)-(225).

11.c. HENRICUS SUSO, *Hundert Betrachtungen und Begehungen*, vernoordnederlandste en bijgewerkte Zuidnederlandse bewerking; andere teksten (gebeden). Noord-Nederland, begin 16de eeuw.

1. — Papier, (1)-179-(1) bladen, 119 x 92 mm, bladspiegel 92 x 68 mm, één kolom, ca. 20 regels; één hand (littera bastarda). Negentiende-eeuwse kartonnen band van geel-zwart sprenkelmarmerpapier; rug van donkerbruin vlekkenmarmerpapier in zes velden verdeeld (onderste veld zeer smal) door een lineair patroon in goudstempeling; twee lederen schildjes met titel in gouddruk boven elkaar in tweede rugveld: oorspronkelijk GEESTELICK | BOEKSKE op oranje-rode achtergrond en er bovenop GETIJDEN | BOEKJE | 15E EEUW, heden gelost; gele geverfde snede met blauwe spikkels.

UFSIA, *Ruusbroecgenootschap, hs. Neerl. 8*
(olim 13)

2. — Papier (f. 1, 37, 142 van perkament), 245 bladen (rechterhelft van f. 242-245 weggevreten door de vochtigheid), 132 x 98 mm, bladspiegel ca. 104 x ca. 75 mm, één kolom, 19 regels; littera bastarda door minstens twee handen gebruikt (1ste hand: f. 1r^o-102v^o, f. 142r^o-184r^o waarvan f. 175v^o-176r^o met een wisselende ductus; 2de hand: f. 103r^o-141v^o en f. 184v^o-245v^o met een wisselende ductus). Oude zwartgeworden stugge perkamenten band op karton met ingeslagen platten, voorplat grotendeels en achterplat met rug volledig losgekomen van het boekblok. Uit het bezit van "Jahans SLeeris" in een 19de-20ste-eeuwse potloodaantekening in de ondermarge van f. 113r^o.

UFSIA, *Ruusbroecgenootschap, hs. Neerl. 17*
(olim 17)

Wat de *Hondert artikelen*-redacties in deze beide handschriften, resp. f. 66r^o-83v^o (begin ontbreekt) en f. 37r^o-56v^o, betreft, heeft J. Deschamps aangetoond dat zij niet één onafhankelijke tweede Middelnederlandse bewerking zijn, maar een bewerking die op de oudste Middelnederlandse bewerking, de zgn. Zuidnederlandse bewerking, teruggaat. Ook hier onderzoekt hij de verschil-

1, 1987,
gen en
iritualia
geboden
mps, F.
ucht en
d: mid-
36, 204.

functie
tikelen.
arin de

ldelne-
teksten
- begin

n f. 161-
ls; littera
line-band
lmarmere-
aanteke-
erg vuil

Neerl. 22
(olim 22)

Willem
ald. Dit
aar niet
waarvan
af, hier-
wijd aan
overwe-
udelijke
se tekst.
storiſche
en in het
chillende

ider pas-
yseert J.
elen zich

len en overeenkomsten. Wat het taalgebruik betreft heeft de Noordnederlandse bewerker ongebruikelijke woorden in zijn dialect overgezet en heeft hij vele passages uitgebreid; nochtans heeft hij voldoende zinnen onveranderd gelaten, zodat met zekerheid kan gezegd worden dat de Zuidnederlandse bewerking aan de basis lag van zijn redactie. Deze vernoordnederlandste bewerking is blijkbaar tot stand gekomen in de eerste helft van de 15de eeuw, wellicht zelfs in de beginjaren ervan, en vermoedelijk in de kringen van de moderne devoten. Dit verklaart waarschijnlijk ook hoe het komt dat deze versie vooral wordt gevonden in handschriften herkomstig uit het noorden van het Nederlandse taalgebied. [F.H]

F. HENDRICKX, *De Middelnederlandse handschriften van het Ruusbroecgenootschap te Antwerpen (Eerste deel)*, Miscellanea Neerlandica: opstellen voor Dr. Jan Deschamps ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag, o.l.v. E. Cockx-Indestege & F. Hendrickx, dl. 1, Leuven, 1987, resp. p. 69-71 en p. 77-82 (met literaturopgave). J. DESCHAMPS, *De Middelnederlandse vertalingen en bewerkingen van de "Hundert Betrachtungen und Begehungen" van Henricus Suso*, Spiritalia Neerlandica: opstellen voor Dr. Albert Ampe S.J. hem door vakgenoten en vrienden aangeboden uit waardering voor zijn wetenschappelijk werk, o.l.v. E. Cockx-Indestege, J. Deschamps, F. Hendrickx & P. Verdeyen, Antwerpen, 1990, p. (225)-(231).

11.d. HENRICUS SUSO, *Hundert Betrachtungen und Begehungen*, eerste Middelnederlandse vertaling van de anonieme Latijnse vertaling; andere teksten (gebeden en oefeningen). Brabant, einde 15de eeuw, ca. 1500 en ca. 1515.

Perkament, (1)-116 bladen (het bovenste derde van het schutblad voorin ontbreekt, tussen f. 70-71 een ongenummerd blad), 102 x 75 mm, bladspiegel 70 à 73 x 52 mm, één kolom, 16 regels; littera textualis (f. 4r°-66v°: één hand eind 15de eeuw), littera bastarda (f. 1r°-3r°, 108v°-115r°: eerste hand van ca. 1500 / f. 66v°-108r°: tweede hand blijkens de vermelding van paus Leo X (1513-† 1521) op f. 81r° in samenhang met de van 1519 daterende overlijdensnotitie op f. 115v° te situeren ca. 1515). Oude perkamenten splitselband op karton met omgezette randen; aan de frontkant der platten boven en onder een gaatje van ontbrekende sluitlinten. Het handschrift bevat enkele aantekeningen, te weten een necrologische notitie op f. 115v°: "Anno domini millesimo quingentesimo decimo nono die vero decimo sexto septembris Obiit dilecta soror mea nobilis maria de argentea domicella de niuella cuius anima requiescat in pace | ihc"; twee eigendomsnotities, op f. 116r°: "Na der doet van my[n] vrouwe begheert sy dat desen boec toe hoeren sal suster berbel vanden ryuieren Ende heefden haer gheue met haren leeuende lyue" (16de eeuw), en op de voorzijde van het voorste schutblad: "Ce livre appartient au Musée du collège Ste Barbe à Gand, rue savaen. V D Borre sj" (Eug. van de Borre, † 1920).

UFSIA, *Ruusbroecgenootschap, hs. Neerl. 23*
(olim 23)

Deze Middelnederlandse versie van Suso's *Hondert artikelen* gaat terug op een tweede Latijnse vertaling, ditmaal van de vernoordnederlandste bewerking van de Zuidnederlandse bewerking. De vertaler, die onbekend is maar wiens moedertaal het Diets moet geweest zijn, heeft sommige artikelen met bijzonderheden uitgebreid en noemt ditmaal de auteur: "deuotus quidam ordinis